

POLITICKÉ VEDY / POLITICAL SCIENCES

Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá / Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security studies

URL časopisu / URL of the journal: <http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk>

Autor(i) / Author(s): Karolina Tichá
Článok / Article: Recenzia na knihu: Z dejín normatívnej politickej teórie: od Platóna po Rawlsa
Vydavateľ / Publisher: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov – UMB Banská Bystrica / Faculty of Political Sciences and International Relations – UMB Banská Bystrica

Odporúčaná forma citácie článku / Recommended form for quotation of the article:

TICHÁ, K. 2014. Recenzia na knihu: Z dejín normatívnej politickej teórie: od Platóna po Rawlsa. In *Politické vedy*. [online]. Roč. 17, č. 1, 2014. ISSN 1335 – 2741, s. 200-205. Dostupné na internete: http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/1_2014/TICHA2.pdf.

Poskytnutím svojho príspevku autor(i) súhlasil(i) so zverejnením článku na internetovej stránke časopisu *Politické vedy*. Vydavateľ získal súhlas autora / autorov s publikovaním a distribúciou príspevku v tlačenej i online verzii. V prípade záujmu publikovať článok alebo jeho časť v online i tlačenej podobe, kontaktujte redakčnú radu časopisu: politicke.vedy@umb.sk.

By submitting their contribution the author(s) agreed with the publication of the article on the online page of the journal. The publisher was given the author's / authors' permission to publish and distribute the contribution both in printed and online form. Regarding the interest to publish the article or its part in online or printed form, please contact the editorial board of the journal: politicke.vedy@umb.sk.

RECENZIA NA KNIHU: Z DEJÍN NORMATÍVNEJ POLITICKEJ TEÓRIE: OD PLATÓNA PO RAWLSA

BOOK REVIEW: HISTORY OF NORMATIVE POLITICAL THEORY: FROM PLATO TO RAWLS

Karolina Tichá*

KULAŠIK, P.: *Z dejín normatívnej politickej teórie: od Platóna po Rawlsa.* Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 2013. 174 s. ISBN 978-80-557-0541-5.

Na úvod si dovoľím niekoľko poznámek k autorovi. Prof. PhDr. **Peter Kulašik**, Csc. V súčasnej dobe pôsobí ako vedúci Katedry politológie na Fakulte politických vied a medzinárodných vzťahov UMB v Banskej Bystrici, ktorou v roku 1995 založil a 15 let zde pôsobil ako děkan. Můžeme ho považovat za jednoho z fundátorů slovenské politologie, o čem svědčí i fakt, že se po roce 1989 stal prvním profesorem teorie politiky na Slovensku. V dlouhodobém horizontu se zabývá problematikou dějin politického myšlení a teoreticko-metodologickými problémy současné politologie, čehož důkazem je i předkládaná publikace.

Její hlavní myšlenkou a ambicí zároveň je prohloubit dosavadní historické a teoretické poznání politologie. Je ovšem potřeba zdůraznit, že přehled uváděných teorií je determinován a předně vychází, jak už samotný název napovídá, z neanalytické tradice normativní politické teorie.

Autor se tak snaží reflektovat sílící postavení normativismu a prostřednictvím dominantních myšlenkových konceptů hledat odpovědi na permanentní politologické otázky o podstatě a fungování politických institucí v nejširším smyslu, přičemž chronologicky postihuje politické teorie od starověku až do konce 20. století. I v tomto bodě je možné pozorovat metodickou propracovanost, se kterou autor k psaní přistupoval.

* Mgr. Karolina Tichá působí jako interní doktorandka na Katedre politológie, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica, Slovenská republika, karolina.ticha@umb.sk.

Časová postupnost platí jako dělicí činitel publikace do čtyř kapitol. První kapitola s názvem *Starovek a stredovek: Počiatky politickej teórie* „oprašuje“ otázky jak vzniká stát, společnost a zákony a jaká je nejlepší forma vlády. Čtenáře tak provádí od prvního období řeckých dějin, přes zrod demokracie prostřednictvím **Platóna** jako jejího kritika a **Aristotelových** úvah o státě, společnosti a zákonech. V období helénismu je pozornost věnována cynismu, stoické filosofii a epikureismu. V Římě je jako první významnější politický myslitel uváděn **Polybios** v kontextu jeho úvah o principech a faktorech, které vedly k vybudování velikosti a zajištění stability Římské republiky. Pro zachování kontinuity a komplexnosti je pozornost rovněž věnována **Cicerovi**, platónskému a stoickému eklektikovi, který byl schopen uvažovat v širších intencích než jen římského státu.

Po osvětlení historického kontextu nabízí autor rovněž vhled do teocentrických teorií státu a společnosti v podobě **Augustina** a **Akvinského**, přičemž poukazuje na pozitivní aspekty, které jejich politická teologie přinesla. Kapitulu pak uzavírá **Marsiliusova** racionalistická a utilitaristická teorie společnosti s odkazem na jeho novátorství zasahující do renesance a období reformace.

Jako velmi pozitivní vnímám přehledný souhrn uváděný na závěr každé podkapitoly sumarizující relevantní a pro další vývoj přínosné (až determinující) oblasti teorií jednotlivých myslitelů.

Druhá kapitola nese název *Prvá vlna novoveku: Sekulárna politická teória* a primárně se odráží od konstatování o intelektuálním a vědeckém pokroku, který bylo možné pozorovat od 13. století, aby tak připravila půdu pro úvahy o politické filosofii v humanismu a renesanci. Logicky pak začíná od nejvýznamnějšího renesančního teoretika **Machivelliho**, kterého autor symbolicky pojmenovává jako učitele politiků a zdůrazňuje jeho myšlenkový systém jako završení etapy vývoje politické teorie a krok směrem ke světskému novověkému myšlení. V návaznosti na Machiavelliho principiální problém o sjednocení národního teritoria jsou dále rozpracovány teorie státní suverenity u **Bodina** a **Grotiuse**. Autor zde poukazuje na schopnost obou teoretiků modernizovat politické teze i právní pojmy a do vývoje politické teorie, kromě jejího oteologizování, přispět hned několika významnými proměnnými, jako je například počátek historické a porovnávají metody u **Bodina**, nebo teorie vzniku státu a státních institucí u **Grotiuse**.

Dále, jak bývá v historii politického myšlení zvykem, i zde autor dává do protikladu teoretika politického absolutismu **Hobbese** a představitele

individualismu a liberalismu **Locka**. Přičemž u obou s jasným nadhledem sumarizuje diskuse o jejich ideovém dědictví.

Kapitolu autor uzavírá s francouzskými mysliteli z přelomu 17. a 18. století, konkrétně **Voltairem**, **Montesquieum** a **Rousseauem**. **Voltairea** vykresluje v intencích osvícenského absolutismu s důrazem na primát svobody a politickou aktivitu filosofů jako královských poradců. Mnohem větší pozornost je však pochopitelně věnována **Montesquieumu**, a to zejména kvůli jeho schopnosti geografické a sociologické diferenciaci, jako i ortodoxně známé teorii dělbý moci, kterou spojil s otázkou politické svobody. U **Rousseaua** se pak autor nejvýrazněji zaměřuje na jeho demokratickou interpretaci společenské smlouvy, neopomíjí volonté générale jako všeobecný determinant lidské činnosti, rovněž jako chápání suverenity jako synonyma absolutní, nedělitelné a nezczitelné moci. Závěrem autor poznamenává, že od dob právě **Rousseaua** se demokracie stala ambivalentním pojmem.

Návaznost druhé a třetí kapitoly signalizuje nejen samotné pojmenování, a sice *Druhá vlna novoveku: Politické teorie po Francúzskej revolúcii*, ale i série otázek o dobré vládě, způsobu a rozsahu organizace státní moci a svobodě občana, na které se obě kapitoly snaží hledat odpovědi.

Jak už název napovídá, Velká francouzská revoluce spustila jak změny ve společenském klimatu, tak i na úrovni teorie. Do popředí se dostal liberalismus, synonymum revaluace přirozeně právní teorie, suverenity lidu a radikálního demokratismu, jako výraz politicky a hospodářsky etablované buržoazie, konzervatismus, chápající revoluci jako důsledek duchovních proměn západní Evropy od dob reformace, a socialismus jako velký kritik liberalismu, ale zároveň ucelený teoretický systém s vlastní akční metodou. Individuální vývoj i vzájemný zápas těchto tří myšlenkových proudů byl ústředním bodem politické teorie 19. století a autor mu z celé publikace věnuje evidentně největší pozornost.

Konzervatismus jako politická filosofie je prezentována v dvojím pojmání. Za prvé jako snaha o udržení status quo a za druhé jako politická doktrína. První známky můžeme spařovat u **Burkeho**, jehož protirevoluční pamflet *Úvahy o francouzské revoluci* dovedl autora ke konstatování několika teoretických relevancí, konkrétně o předsudku jako vědeckém základu úvah o veřejném životě, soukromém vlastnictví jako základu společenského života, konfrontaci mysticismu a filosofického racionalismu atd.

Autor dále navazuje deskripcí francouzského tradicionalismu transformovanou do podoby katolického tradicionalismu v díle **de Bonalda** a

kontrarevolučního teokratismu u **De Maistreho**. Příčinnost, proč se v této publikaci máme možnost setkat i s těmito na první pohled ne příliš obvyklými jmény spočívá v jejich organistické teorii společnosti, pojímání náboženství jako základního stabilizačního činitele společnosti a pochopitelně i teokratické koncepci státní moci.

Teoretickou reflexi liberalismu autor spojil se jmény **Constanta, Benthama, Milla a Tocquevilla**. U **Constanta** vyzdvihuje přehodnocení Rousseauova učení o suverenitě lidí, což se promítlo do ukotvení suverénní vlády k jednotlivci, definici rozdílu mezi občanskou a politickou svobodu a do teorie o zastupitelském režimu. **Tocquevillovy** úvahy jsou rozebírány v kontextu institucionálního chápání politické teorie. A tak ortodoxně známé pozorování amerických demokratických institucí a života nabývá rozměr zamyšlení nad egalitářem, teorií naznačující budoucí stát blahobytu, svobodou jako základní politickou hodnotou a společenskou hodnotou náboženství. K završení rozboru liberalismu docházíme skrze jeho vrchol a transformaci do podoby anglického utilitarismu v 19. století.

Opozitní vidění světa a společnosti přináší socialismus, jež pauperismus vrcholící v Anglii ve 20. a 30. letech 19. století chtěl řešit výrazně radikálněji, než jak tomu bylo u konzervatistů. Socialisté kladli důraz na organizaci společnosti jako celku, svobodu a reformu politického systému, která měla dospět k reálné materiální a sociální rovnosti všech občanů.

Ačkoliv autor připouští komplikovanost klasifikace jednotlivých socialistických směrů, je schopen abstrahovat tři skupiny autorů: (1) předchůdci socialismu – představitelé utopického socialismu a prezentátoři socialistické vize společnosti: **Saint-Simon, Fourier a Owen**, (2) moderní (revoluční) socialisté a (3) anarchisté.

V případě anarchismu nemůžeme uvažovat o homogenní doktríně, ačkoliv jejím jednotícím prvkem bylo konstatování o přirozeně dobré povaze člověka a tím pádem odvozování všeho zlého z popření této přirozenosti prostřednictvím vybudování umělých institucí a struktur. Všichni anarchisté se ještě shodovali na potřebě obnovy přirozeného stavu revolucí, mírně se odlišovali v prostředcích, no největší rozdíly přicházely s představami o budoucí (porevoluční) podobě světa. Mluvíme tak o třech variantách anarchistické teorie, a sice anarchoindividualismu, anarchokolektivismu a anarchokomunismu. Autor o anarchismu pojednává prostřednictvím děl a myšlenkových úvah **Godwina, Stirnera, Proudhona, Bakunina a Kropotkina**.

V rámci určité logické propracovanosti přichází třetí kapitola i s rozбором

Comteho organické teorie společnosti a solidarismu. **Comteova** důležitost spočívá v jeho syntetizaci a systematizaci společenské teorie, analytickém a historickém vysvětlování vzniku státu i společnosti a poukazu na úlohu pozitivistického náboženství. Ještě více pozornosti je společenské teorii věnováno skrze **Kanta** a **Hegela**.

Závěr této dějinné etapy autor spojuje s předchůdci moderního socialismu a jejich instrumentálním chápáním politické teorie. U **Marxe** a **Engelse** se pochopitelně věnuje historickému materialismu, teorii státu a diktatury proletariátu a teorii sociálně-ekonomických formací.

Finální čtvrtá kapitola označená jako *Tretia vlna novoveku: Vek ideologií* a priori uvažuje o svobodě občana, jeho (ne)omezení v hospodářských aktivitách, obojí zahrnuté do kontextu spravedlnosti. Pochopitelně, jak je tomu v celé publikaci, i zde autor postupuje chronologicky. Počátkem 20. století se čtenář setkává s **Leninovou** ideou diktatury proletariátu. Zajímavější se však jeví zařazení **Schmitta**, vlivného, přesto kontroverzního myslitele a jeho vymezování politična, teorie decizionismu a chápání politické teologie jako klíče k pochopení novověku.

Úvahy o společnosti z počátku století a pesimistické nahlížení na svět autor prezentuje formou krize liberální demokracie skrze **Spenglerův** Zánik Západu a **Ortegovu** Vzpouru davů. Pozornost je dále věnována Frankfurtské škole (kritické teorii). Své místo zde našla i jedna z nejvýznamnějších představitelů politické teorie minulého století **Arendtová**, u níž je kromě obligátního zamyšlení nad totalitarismem poukázáno na její přínos pro politické myšlení z hlediska vymezení pojmu myšlení a jednání jako východiskové analýzy dějin politické filosofie, teorie institucionálně založeného veřejného prostoru pro svobodu a revize klíčových kategorií politického myšlení.

Autor se dále věnuje diferenciaci a modifikaci liberalismu po druhé světové válce, podrobněji rozebírané pomocí prací **Misese**, **Hayeka**, **Nozicka** a **Berlina**. A konzervativní filosofie je čtenáři přiblížena skrze teorie **Oakeshotta** a **Strausse**.

K renesanci normativismu dochází uvedením **Rawlsovi** Teorie spravedlnosti a obnovením debat o prioritě spravedlnosti nad dobrem a naopak. Ideový diskurz a teoretická reflexe je prezentována z pozice komunitaristů (konkrétně **Sandela** a **Dworkina**) reagujících právě na Rawlsovu teorii spravedlnosti. Závěrem si posuzovanou publikaci **P. Kulašika** dovoluji doporučit odborné i laické veřejnosti, a to jednak z hlediska jejího komplexního uchopení dané problematiky, tak i díky novátorskému přístupu a propracovanosti jednotlivých

teorií. Domnívám se, že svým obsahem a způsobem zpracování aspiruje v slovenské politologii na zasloužilé místo a její přínos ocení nejen studenti politologie a příbuzných společenskovědních disciplín. Publikace totiž nevnučuje čtenáři vlastní percepce jednotlivých politologických otázek a problémů, ale vytváří prostor pro individuální zamyšlení.